

Bekő István Márton*
Székelyudvarhely

A Márk 4,35–41 receptiókritikai értelmezése

A felvilágosodás óta a történeti kutatás lett a bibliai szövegek vizsgálatának legmeghatározóbb módja. Napjainkban hiteltelen az olyan exegetikai munka, amely mellőzi a történetkritika eredményeit és eljárásait. A történeti írásértelmezés a 20. század második felétől kapott új impulzusokat a lélektantól, a szociológiától vagy az irodalomtudománytól. Ez utóbbiban bontakozott ki az a hermeneutikai irány, amely a megértés rendjén nemcsak a szerzőre és szövegre figyel, hanem az olvasó értelmezésbeli tevékenységére és az olvasási folyamatra is, amelynek során előáll a szöveg jelentése. Wolfgang Iser, Umberto Eco, Hans Robert Jauss neve összefonódott az olvasó és az olvasat elméletével. A mai értelmezőknél egyre gyakrabban találkozunk a szöveghézag, a bennfoglalt olvasó, a történeti olvasó, a nyitott mű, a befogadás, az olvasói enciklopédia stb. fogalmakkal. Az értelmezés rendjén az olvasó is szükséges elemként került a szerző és szöveg mellé. Mára az olvasói szempont szerinti szövegvizsgálat szerves része lett a történeti eljárásokat felhasználó klasszikus szövegértelmezésnek. Az angolszász nyelvterületen *reader response criticism* néven ismertté vált szempont a *Rezeptionsästhetik*, illetve *Rezeptionskritik* formában jelenik meg a német exegetikai irodalomban. Magyar nyelvterületen az *olvasóközpontú, olvasó szempont szerinti* fogalomhasználat vált általánossá. Irányadónak tekintem M. Mayordomo bázei újszövetséges javaslatát, hogy a teológiában tanácsos lenne a *receptiókritika* használata, amely nem a receptió/befogadás kritikáját, hanem a receptió vizsgálatát jelenti.

Az itt közölt szövegvizsgálatot a történeti és receptiókritikai eljárás segítségével tárom a tudományos érdeklődésű olvasók elé.

Általános észrevételek

A klasszikus formatörténet szerint a Mk 4,35–41 perikópa olyan csodaelbeszélés, amely ebben a műfajban a megmentési csodák (Rettungswunder) csoportjába tartozik. Rudolf Bultmann a természeti csodák (Naturwunder) közé sorolja

* Dr. Bekő István Márton (Szilágysomlyó, 1970) református lelkipásztor a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben (KPTI) végezte teológiai tanulmányait (1994), majd 1996-ban és 2003-ban a Berni Egyetem teológiai fakultásán képezte tovább magát Ulrich Luz tanítványaként. Doktori címet 2010-ben szerzett a KPTI-ben. Tézisének címe: *A Jézus csodáiról szóló elbeszélések Márk evangéliumában*. Jelenleg a Székelyudvarhely III. Református Egyházközség lelkipásztora.

ezt a történetet.¹ Gerd Theissen szintén a klasszikus a Rettungswunder kategóriába helyezi az elbeszélést.² Bolyki János szerint ez a megmentési csoda társadalmi vagy természeti veszedelemből történő szabadulásra tekint.³ Peter Müller viszont úgy látja, hogy az elbeszélésben többről van szó, mint a Genezáret-tó lecsendesítéséről (*tempestas sedata*), és a természeti csoda helyett *megmentési történet*-ről beszél.⁴

Karl Kertelgéné a Mk 4,35–41 eredetileg epifániatörténet, amely a későbbiekben kiemelt szerepet kapott az egyház apokaliptikusnak tűnő élethelyzetében.⁵ Az elbeszélés epifániajellegét Dietrich-Alex Koch is kiemeli: a történet középpontjában Jézus személye áll, aki a pusztító természeti erők felett is győzedelmeskedő Úr.⁶ Richard Glöckner úgy gondolja, hogy a történet Jézus nagyságáról tesz bizonyosságot, és erősíti a keresztyén gyülekezet hitét.⁷ A tudományos-teológiai megállapítások sokszínűsége között Hans Weder békéltető józansággal jelenti ki: a tudománynak fel kell oldania a magyarázatok egydimenziós jellegét, és lehetővé kell tennie Jézus csodáinak többdimenziós értelmezését.⁸ Eszerint minden bibliai szöveg – így a csoda-elbeszélés is – a többdimenziós értelmezést teszi lehetővé.

A hagyománytörténeti vizsgálat arra az eredményre jutott, hogy az evangélium megfogalmazása előtt a Mk 4,35–41 külön egységként létezett három más csoda-elbeszéléssel együtt (Mk 4,35–6,6a).⁹

A Mk 4,35–41 értelmezéstörténete során különböző missziói, ekléziológiai, krisztológiai, szoteriológiai és eszkatológiai magyarázatok láttak napvilágot.¹⁰

Az evangélium *Sitz im Lebenje* a misszió, a gyülekezetépítés és a lelkigondozás. A misszió után szükségessé vált a gyülekezeti tagok gondozása. Márk gyülekezete sajátos helyzetben olvasta és értette a Jézusról szóló hagyományt, amely új

¹ Ld. Bultmann, R.: *Die Geschichte der synoptischen Tradition*. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen 1931, 230.

² Ld. Gerd Theissen témák szerinti csoportosítását, és a csodákra jellegzetes motívumok bemutatását: Theissen, G.: *Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der synoptischen Evangelien*. Chr. Kaiser Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1998, 109–111.

³ Bolyki János: *Az újszövetségi írásmagyarázat elvei, módszerei és példái*. Kálvin Kiadó, Budapest 1998, 120.

⁴ Müller, P.: „*Wer ist dieser?*“ Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 1995, 55.

⁵ Ld. Kertelge, K.: *Die Wunder Jesu im Markusevangelium. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung*. Kösel Verlag, München 1970, 98.

⁶ Koch, Dietrich-Alex: *Die Bedeutung der Wundererzählungen für die Christologie des Markusevangeliums*. Walter de Gruyter, Berlin–New York 1975, 93.

⁷ Glöckner, Richard: *Neutestamentliche Wundergeschichten und das Lob der Wundertaten Gottes in den Psalmen*. Matthias Grünewald Verlag, Mainz 1983, 76.

⁸ Vö. Weder, H.: *Wunder Jesus und Wundergeschichten. Einblicke ins Evangelium. Exegetische Beiträge zur neutestamentlichen Hermeneutik*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1992, 69.

⁹ Ld. Lindemann, A.: Die Erzählung der Machttaten Jesu in Markus 4,35–6,6a. Erwägungen zum formgeschichtlichen und zum hermeneutischen Problem. In: Breytenbach, Cilliers – Paulsen, Henning – Gerber, Christine (Hrsg.): *Anfänge der Christologie, Festschrift für Ferdinand Hahn zum 65. Geburtstag*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1991, 185.

¹⁰ Richard Glöckner nem ért egyet azzal az elvvel, hogy a szöveg új értelemmel telik meg az új *Sitz im Lebenben*. Vö. Glöckner, Richard: *i. m.* 62.

erővel szól hozzá, mert annak új oldala vált jelentőssé.¹¹ Amennyiben Márk címzettjeit Rómába helyezzük, a közösség életét jelentősen meghatározza a fenyegetettség és veszedelem. A gyülekezet emlékezetében még elevenen él a Nero általi keresztyénüldözés. Mit mond a Jézusról szóló történet ebben az embert és hitet próbára tevő helyzetben?

Az elbeszélésnek Márk általi írásba foglalása és szerkesztése teológiailag érdekes összefüggések felismerését eredményezi.¹² A múltban végbement esemény iránti kíváncsiság mellett fontos a kerymatikus érdeklődés, vagyis a gyülekezet jelenében megszólaló igehirdetés és tanítás.¹³ Ezért az elbeszélés nem pusztán a múlt egy darabja, mert *a benne rögzített esemény beszédes a gyülekezet sajátos helyzetében*.¹⁴ Az olvasók hitben megírt hagyományanyagot kapnak, amely egyszerre utal múltra és jelenre, és felszólít a leírtak elhívésére.¹⁵

Fontos Richard Glöckner észrevétele: az evangéliumi elbeszélés olyan olvasókat feltételez, akiknek Jézussal ápolts kapcsolata nem ezzel a történettel kezdődött.¹⁶

A szöveg által feltételezett olvasói előismeretek

A Márk által leírt evangélium olvasói új kontextusban olvassák a szájhagyományból már ismert történetrészeket. Evangéliumi ismeretük forrása egyfelől a szóbeli hagyomány, másfelől az evangélista által megszerkesztett hagyományanyag, amely egyszerre redakciós és teológiai teljesítmény. Az olvasókat a következők jellemzik:

Üdvtörténeti látás. Tisztában vannak az evangélium kezdetével, isteni tervezésével és megvalósításával. Tudják, hogy Jézus személyében Isten szabadítása valósult meg.

Krisztológiai ismeret. Hitismeretüknek fontos része Jézus krisztológiai jelentőségének felfedezése. Az evangéliumból is tudnak a Jézussal kapcsolatos kijelentésekről, Isten szaváról, az eddigi megszólításokról és vitákról, Jézus tetteiről és tanításáról. Jézus istenfiúsága hitük alaptétele. Az evangélium azt rendszerezi és teszi számukra történetileg megalapozottá és időfelettivé, amit már tudnak Jézusról.

¹¹ Ludger Schenke ezt így fogalmazza meg: „besondere sprachliche und theologische Gefülltheit“. ld. Schenke, L.: *Die Wundergeschichten des Markusevangeliums*. Stuttgarter Biblische Beiträge. Katholisches Bibelwerk Verlag, Stuttgart 1974, 75–76.

¹² A tradíció rendezése hasonlít ahhoz, amit Umberto Eco „mozgó mű”-ként fogalmaz meg. Ő azokról a „darabokról” beszél, amelyeket a felhasználó szabadon egymásba illeszthet, megszerkeszthet és részben újraformálhat, és ezzel megteremt a kombinációk sorozatának létrejöttét. A rendezéstől függően újabb összefüggések jönnek létre. Vö. Eco, U.: *Nyitott mű*. Ford. Dobolán Katalin. Európa Könyvkiadó, Budapest 1998, 88–89; Schenke, L.: *i. m.* 16.

¹³ Weder, H.: *i. m.* 63.

¹⁴ Koch, Dietrich-Alex: *i. m.* 94.

¹⁵ Schweizer, E.: *Das Evangelium nach Markus*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1983, 55–56.

¹⁶ Glöckner, Richard: *i. m.* 79.

Figyelemmel kísérik a tanítványok elhívását, szerepét és fejlődését. Szembesülnek kérdéseikkel és gondolataikkal, mert az előző korok kérdése a későbbieké is lehet. Az evangélista által leírt elbeszélés lehetőséget nyújt számukra, hogy a tanítványokhoz hasonlítsák magukat, tapasztalataikban saját sorsukat ismerjék fel, és belhelyezzék magukat szerepükbe.

A szöveg szerkezete

Ludger Schenke három részre tagolja az elbeszélést. Az első a helyzetet ismerteti, a második a szabadító tetről és a csodáról szól, a harmadik pedig az úgynevezett *Chorschluss* (kóruszáradék), amelyben a szemtanúk szólnak meg.¹⁷

Más felosztás szerint a 35–36. és 40–41. versek keretbe foglalják a 37–39. versekben leírt eseményt. A csoda előkészíti a 41. vers kérdését: *Ki ez?*

Peter Müller két ellenpólust különít el a történeten belül, és rámutat arra, hogy mindegyik pólus köré főnevek és igék csoportosulnak. Az első pólus a „nagy vihar”. E köré csoportosulnak a vihar (λαίλαψ), a hullámok (τὰ κύματα), a szél (ὁ ἄνεμος), tenger (ἡ θάλασσα) főnevek, és a beleütközni (ἐπέβαλλεν – ἐπιβάλλω; praet.), a megtölteni (γμίζεσθαι – γμίζω; inf. pass.), elveszni (ἀπολλύμεθα – ἀπόλλυμι; praes.) igék. A második pólus a „nagy csendesség”. Ide tartoznak a felkelteni (διεγερθεὶς – διεγείρω; aor. part. pass.), a ráparancsolni, megdorgálni (ἐπετίμησεν – ἐπιτιμάω, aor.), hallgatni (σιώπα – σιωπάω; imperat.) és az elnémulni, elhallgatni, befogni a száját (πεφίμωσεν – φιμώω; perf. imperat.) igék.

Ezekén kívül Peter Müller megállapítja az úgynevezett „kijelentések és kérdések” körét is. A történet végén sűrűsödő kérdések miatt az elbeszélésnek kérdésjellege van.¹⁸

Hely és időpont

Az esemény helyét és idejét illetően az olvasók a lectio során szerzett ismeretre támaszkodnak: Jézus a tenger mellett kezdett tanítani (4,1). Márk elbeszélése sok eseményt helyez a tenger partjára.¹⁹ A 4,1 jelezte, hogy az eseménysor kiindulópontja a Galileai-tenger egyik partja. Ez a tenger még több néven ismeretes: Genezáret-tó, Tibériás-tó, Kinneret-tenger.²⁰ Jézus négy tanítványát hívta el a Galileai-tengernél (1,16). Jézusnak és tanítványainak e belső tenger mindennapi környezetük része. Az olvasók számára *a tenger az evangélium földrajzi útvonalának és helyszínének része.* Az evangéliumból nyert információk elégségesek arra, hogy elképzeljék a történetet. Ami pedig a szöveg megértését illeti, rendelkezé-

¹⁷ Schenke, L.: *i. m.* 49–50.

¹⁸ Müller, P.: *i. m.* 37.

¹⁹ Vö. Schmithals, W.: *Das Evangelium nach Markus.* Ökumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament. Band 2/I. Gütersloher Verlagshaus, Gerd Mohn, Gütersloh – Echter Verlag, Würzburg 1979, 258.

²⁰ Ld. Negev, Avraham (Hrsg.): *Archäologisches Bibellexikon.* Übers. Ingrid Elgert. Hänssler, Neuhausen–Stuttgart 1991, 150.

sükre állnak a földrajzi behatároláshoz szükséges adatok. A tenger szeszélyes viselkedését viszont nem ismerték, a történet szereplőivel ellentétben nem tudják, hogy a víz felszínét gyakori, nagy erejű viharok szabdalják. Ez a sajátosság a folytatásban lesz nyilvánvaló.

A tenger lecsendesítése annak a napnak a végén történik, amikor Jézus példázatokkal tanított (4,35: ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὀψίας γενομένης). Szerkesztéstörténetileg az időpont megjelenítése más eseményekhez kapcsolja az eseményt. A καὶ kötőszó új esemény bevezetésére is szolgál.

Az evangélium későbbi recepciói eltérnek Márktól az időpont tekintetében. Máté időmeghatározás nélkül, a 8. fejezet csodái között mondja el a csodatörténetet, Lukács pedig a családról mondott tanítás után írja le (Lk 8,22 skk), és egy meghatározatlan napra teszi azt (ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν).²¹

Szövegértelmezés

4,35

A 4,34 bejelentése – *Példázat nélkül pedig nem szólt hozzájuk, maguk között azonban a tanítványoknak megmagyarázott mindent* – visszakapcsol a 4,10 skk versekre, ahol Jézus a tanítványai körében magyarázta a magvető példázatát. A 35. vers új eseménysort indít el, de itt egyelőre rejtélyes, hogy mi fog történni a továbbiakban: példázatmondás, amelyet Jézus majd ismét megmagyaráz tanítványainak (vö. 4,10), vagy valami egészen más történés következik?

A 35. vers (Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὀψίας γενομένης, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. – *Ugyanezen a napon, amikor este lett, így szólt hozzájuk: Menjünk át a túlsó partra!*) két részből áll: elbeszélői bejelentés és Jézus szava.

Az olvasók az elbeszélés bejelentése alapján értesülnek a megszólítás címzettjeiről és a napszokról. Bár a tanítványokat csak a 4,10 és a 4,34 említi, mégis egyértelmű, hogy az αὐτοί dativusa a tanítványokra vonatkozik. Az ugyanazon nap említése kronológiailag a 4,1-re kapcsol vissza, ahol új elbeszélői egység kezdődött.

Az ὀψία (este) idői meghatározás többször előfordul az evangéliumban. Márk több eseményt helyez kései órára (1,32; 4,35; 6,47; 11,11; 14,27; 15,42).²² A 6,47-ben Jézust újra tengeri történetben pillantjuk meg. A késői idő negatív jelleget ölt az elbeszélés során. Otto Böcher a *Christus Exorxista* című könyvében kimutatta, hogy a korabeli hellén és zsidó néphit szerint a sötétség és éjszaka a démonok és a sátán kedvelt ideje.²³ A tenger, a vihar és a sötétség a történet kaotikus és félelmetes keretét képezi, amelyben démonok dühöngnek.

²¹ K. Kertelge a 4,37–41-et tekinti zárt egységnek; ld. Kertelge, K.: *i. m.* 91. P. Müller a 37–39-et tekinti ennek, amelyet a 35–36. és 40–41. versek foglalnak keretbe, vö. Müller, P.: *i. m.* 36.

²² Márk kedveli a duplázó időmeghatározást. Ld. Schenke, L.: *i. m.* 17.

²³ Böcher, O.: *Christus Exorxista. Dämonismus und Taufe im Neuen Testament.* Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1972, 34. Ld. még Schenke, L.: *i. m.* 27.

Jézus buzdítása, hogy tudniillik menjenek át²⁴ a túlsó partra, activumban hangzik el. A parancs beleillik Jézus *visszavonulási stratégiájába*, amely már ismert az evangélium eddigi részeiből (1,35; 1,45; 3,9.13). A buzdítás nem tartalmaz bővebb felvilágosítást az átkelés céljáról.²⁵ Az elbeszélés ezen hézagát az evangélium előzményéből lehet részben pótolni. Jézus programszerűen jelenti be az 1,38-ban: azért kell máshova mennie, hogy *prédikáljon, hirdesse az evangéliumot* (ὕνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξῆλθον). Az olvasók számára kézenfekvő magyarázat a 4,35 esetében, hogy a továbbmenetel *missziós* jellegű. Ezt a földrajzi és népességi adottság adata teszi teológiailag kifejezőbbé, ugyanis a túlsó part a pogányok földje. Ennek a túlsó partra történő áthajózásnak analógiája: az evangélium útja a pogányok Rómájába vagy a világ más, pogánylakta vidékeire.²⁶ Jézus a misszió kiterjesztésének jogosságát legitimizálja. Az áthajózás *esztakatalogikus* színezetet kap: a kétségbeesett tanítványokon csak Jézus győzelme segíthet.²⁷ Ez a kezdeti bejelentés Márk olvasói számára egyfelől saját létük törekénységét juttatja eszükbe, másfelől buzdítás a misszió folytatására. Íme, egy csoda-elbeszélés műfajába tartozó perikópa, amelynek már a bevezetője Jézus Krisztus evangéliumának egyetemes nyitását villantja fel.

A víz gazdag szimbolikája a pusztító erőket jeleníti meg. A víz határvonalat jelez a bibliai üdvtörténet jeles eseményeiben, a Veres-tengeren és a Jordánon való átkelésben. A tengernek különleges jelentősége van az evangéliumban. Ez a tanítványok elhívásának (1,16) és az epifániának (6,50) helyszíne.²⁸ A víz pozitív és negatív szimbolikáját Otto Böcher ismerteti: a víz pozitív, mert szentséges elem; negatív, mert a dühöngő tenger leple alatt a démonok jelennek meg.²⁹ A történet elején a víz még nem jelzi a közelgő veszedelmet. A tenger tomboló ereje és démonikus dühöngése csak a történet második felében mutatkozik meg.

4,36

A 4,1 szerint a sokaság (ὄχλος) Jézust hallgatni sereglett össze, a tanítványok pedig már mellette vannak. A sokaság összetétele ismeretlen, a tanítványok már ismerősek a 3,16–19-ből. Ez előtt csak öt tanítvány neve válik ismertté: Simon, András, Jakab, János, Lévi. Az 1,32-től eltérően, ahol a kapernaumiak kizárólag betegeiket hozták elébe, a 4. fejezetben az olvasók minőségi ugrást tapasztalnak: a sokaság Jézus tanítására kíváncsi. A tanítványok és a sokaság közti különbségtétel akkor jut kifejezésre, amikor Jézus megmagyarázza a tanít-

²⁴ Schenke úgy látja, hogy a διέλθωμεν nem megfelelő szóválasztás a tengeren történő átkelésre. Vö. uo. 27.

²⁵ Schenke szerint az εἰς τὸ πέραν bármilyen partot jelenthet. Vö. uo. 28. Azonban az 5,1 skk azt igazolja, hogy Jézus valójában a keleti részekre gondolt.

²⁶ Grob, R.: *Einführung in das Markus Evangelium*. Zwingli Verlag, Zürich–Stuttgart 1965, 63.

²⁷ Vö. Schreiber, J.: *Theologie des Vertrauens. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung des Markus-Evangeliums*. Furcht Verlag H. Renneback KG, Hamburg 1967, 204.

²⁸ Vö. uo.

²⁹ Böcher, O.: *i. m.* 23.

ványoknak a példázatokat. Míg a sokaságnak nem adatott meg, hogy megértse Isten országának titkait, addig a tanítványok Jézustól hallhatják tanítása értelmét, aki meghirdette Isten országa elközeledtét. Ez a különbségtétel tovább fokozódik a tenger lecsendesítésének történetében: csupán a tanítványok és a történetet hallgató vagy olvasó emberek ismerik meg, hogy Jézus parancsol a természeti erőknél.

Márk legkorábbi két írott recepcióját Lukács és Máté változatában olvashatjuk (Mt 8,23–27; Lk 8,22–25). A forráson és redakciós munkán túlmenően mindkettő a márkai szöveg ócegházi befogadásáról árulkodik.

Lukács teljesen mellőzi a sokaságot. Szerkesztése megőrzi a tanítványok és Jézus zárt körét, amit a *családiás* jelleg még meghittebbé tesz.

Máténál két párbeszéd található az áthajózásra adott parancs és az indulás között (Mt 8,18–22). Mindkettő a *követésről* szól.

Márknál az olvasó az előzmények ismeretében tölti ki a szöveghézag kérdését: miért mennek át a túlsó partra? Máténál az olvasóközösség ebben véli felismerni a magyarázatot: *Amikor Jézus meglátta maga körül a sokaságot, megparancsolta, hogy keljenek át a túlsó partra.* (8,18) Ezért Máténál a történet *elkülönülési színezet*et nyer. Jézus együtt akar lenni a tanítványokkal.

Márk elbeszélésében a ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ – *mint hogy ő már a hajóban volt* viszuszautal a fejezet elejére, akárcsak az ἐν ἐκεῖνῃ τῇ ἡμέρᾳ a 35. versben. Jézus a hajóban tartózkodik, amint azt a fejezet elején olvassuk. Az evangélista azt adja tudtul a παραλαμβάνω (magához venni, maga mellé venni, magával vinni) igével, hogy a tanítványok Jézushoz csatlakoznak, és elviszik Jézust a hajóval. Ezzel szemben Máté a beszállás eseményét emeli ki (8,23). Lukács is megjegyzi, hogy Jézus beszállt egy napon a hajóba. A παραλαμβάνω-nak (praes.) elvont jelentése is van: a szellemi-lelki javakat elfogadni, átvenni. Átvitt értelemben lehet Jézus elfogadására, illetve tanításának átvételére gondolni. Ezt az igét Márk nem használja elvont értelemben, de olvasói a szó szerinti jelentésen túlmenően a többletjelentésre is gondolhatnak. Azokhoz hasonlítják önmagukat, akik magukkal vitték a Mestert, s vele együtt mindazt az értéket, amit számukra képvisel.

Az első olvasók számára nem volt ismeretlen a hajózás. A római keresztények ismerték a korabeli hadi- és kereskedelmi hajókat, illetve a kisebb méretű vízi járműveket is. A gyülekezet tagjai közül aligha látott valaki palesztinai halászhajót,³⁰ és a hajó képét az általuk ismert vízi járművekhez kapcsolták. A πλοῖον (csónak, halászhajó) esetében fontos a szó szimbolikus jelentése. A hajó az értelmezéstörténet során a benne ülőkkel együtt mint *sorsközösséget*³¹ az egyházat testesítette meg. Márk olvasóinak is eszébe jutott *Krisztus egyháza*, valamint a saját közösségük, amelynek hajója a történelem tengerén van.³²

³⁰ A kutatók 1986-ban hoztak felszínre egy fából készült halászhajót a Genezáret-tó keleti partján. Ilyennek képzelhetjük el a Jézus korabeli halászhajókat. Vö. Schiffe und Seefahrt. In: Negev, Avraham (Hrsg.): *i. m.* 391.

³¹ Grob, R.: *i. m.* 63.

³² Vö. Schenke, L.: *i. m.* 78.

A 36. versnél ki kell térni a „más hajók” recepciójára. A szöveg más hajók jelenlétét is megemlíti, de a történet végén nem esik szó róluk. Itt újabb hézagot fedezhetünk fel az elbeszélés szövegében, amellyel Máté és Lukács evangélista már semmit nem kezdett: kihagyták az általuk leírt történetből. Márk olvasói nem tudják meg, kik voltak a többi hajó utasai, miért hajóztak Jézussal, és hogy mi lett a sorsuk. Nincs szó arról, hogy mi történt velük a viharban, miként élték át azt. Azon kívül, hogy ezek a hajók is követték a Jézus és a tanítványok bárkáját, semmit sem tudhatunk meg felőlük. Kérdés, hogy említésük e jelentéktelen szerep miatt maradt-e ki a két másik szinoptikusból, vagy pedig az evangélisták rendelkezésére álló hagyomány miatt. A Márk áthagyományozásában való jelenlétük a recepció rendjén is szóhoz kíván jutni.

A hagyomány- és szerkesztéstörténeti vizsgálat választ keres arra, hogy miképpen lehet magyarázni a többi hajó jelenlétét. A szerkesztéstörténeti vizsgálat a feltételezések hosszú sorára világít rá. Vajon Márk olyan hagyományrészt hagyott volna el, amelyben nagyobb szemtanúköri szerepel, s ők azért vannak jelen, hogy a tanítványokra összpontosíthassanak?³³ Vagy azért jelenít meg Márk más hajókat, hogy több szemtanúja legyen a történeteknek?³⁴ Esetleg a hajók említése valami előzetes hagyományanyagra nyúlik vissza, amelyben a „más hajók” talán elsüllyedtek a viharban?³⁵

A kéziratokban a πλοῖαριον kifejezés is használatos a többi hajó megjelölésére.³⁶ A Mk 3,9-ben a tanítványok egy πλοῖαριον-t (csónak, kisebb hajó) tartanak készenlétben Jézus parancsára. Mk 4. fejezetében már a πλοῖον (hajó) szerepel.

Kálvin János recepciója érdekes szín: lényegesnek tartja, hogy *Krisztus a saját hajójába szállt be*. Ezáltal érezte a többi hajó és tanítványok hajója közti különbséget.³⁷

Az elbeszélés végén a „más hajók” eltűnése a tanítványok megszabadulására irányítja a figyelmet. Így a középpontba Jézus és a tanítványok hajója, mindaz, ami benne történt, és a közös átélés kerül. Az olvasók arra gondolhatnak, hogy csak a tanítványi kör látja az események igazi értelmét. Olyan eseményt élnek át, amelynek mélyebb összefüggése titok marad a többi hajóban utazó személyek számára.³⁸ A gyülekezet is e *más látással* él a történelemben.

³³ Schenke, L.: *i. m.* 29–30. Számára a 36. vers a régi hagyományanyag maradványa.

³⁴ A szemtanúk kimaradnak a továbbiakban. Vö. Lohmeyer, E.: *Das Evangelium nach Markus*. Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1967, 90.

³⁵ Theissen, G.: *i. m.* 110.

³⁶ Ld. Wettstein, Jacobus: *Novum Testamentum Graecum*. Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz 1962, 570., valamint a NA 26 apparátusbeli hivatkozásait az E, F, G, H, L, 1006 és 1506 *pm*-re.

³⁷ Ld. *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*. Evangéliumi harmónia II. Ford. Rábold Gusztáv. Könyvnyomda Rt., Székelyudvarhely 1940, 37.

³⁸ A szerző a tanítványi körre szűkíti a történetet. Vö. Schenke, L.: *i. m.* 52–53.

4,37

A 37. vers a „nagy vihar” nyitánya. Ez a tulajdonképpeni csodaelbeszélés első verse, amely a 38. és 39. verssel együtt különálló egységet képez a történeten belül. A három vers szerkezeti felosztása a következő:

- a) 37. vers: a tomboló vihar ereje;
- b) 38. vers: Jézus nyugalma és a tanítványok kétségbeesett állapota;
- c) 39. vers: Jézus megszólal, és a tenger lecsendesedik szavára.

Az evangélista egyetlen versbe tömöríti a nyugalmi állapotra hirtelen rázúduló katasztrófa képét, valamint a tanítványok kilátástalan helyzetét: καὶ γίνεται λαίλαψ μεγάλη ἀνέμου, καὶ τὰ κύματα ἐπέβαλλον εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε ἦδη γεμί-ζεσθαι τὸ πλοῖον – *Ekkor nagy szélvihar támadt, és a hullámok becsapnak a hajóba, úgyhogy az már kezdett megtelni.* A vihar veszedelmes képéhez itt kapcsolódik az elbeszélés elején említett ὀψίας γενομένης (este lett), amelynek ott még nem volt félelmetes jellege, de a viharelemekkel társulva *félelemteljes* lesz.

A megértés igénybe veszi a természeti erők tombolásával kapcsolatos olvasói tapasztalatot, érzelmet, ismeretet. Kiemelt jelentőséget kap a korabeli néphit, amely szerint a vizek háborgását démonok idézik elő.³⁹ Mint már említettük, az antik hiedelem szerint az éjszaka a démonok háborgásának kedvelt ideje.⁴⁰ Ez a néphit a Jézus korabeli Palesztinában is élt, és ismert volt az első olvasók körében is.

A szöveg az *antidémonikus* magyarázatra ad lehetőséget az olvasóknak. Az ótestamentumi hit szerint a vizet a teremtő Úr korbácsolja fel, de ő is csendesíti le (vö. Zsolt 107,23–32). A gyülekezet tudott a környező világ démonokról szóló felfogásáról, de biblikus felfogásuk alapján vallották, hogy *a teremtő Isten a tengernek is Ura.* Az Isten-hit legyőzi a pogány hiedelmeket.

A történetben megjelenik az *életveszély* állapota. Az elbeszélés kezdetén még csendes a tenger, az elbeszélés második felében viszont pusztító elemmé változik, amely a tanítványok életére tör. Az olvasók viharokra emlékeznek, amelyekben a természeti elemek dühöngése félelemmel töltötte el őket; elbeszélések jutnak eszükbe tengeri veszedelmekről és megmenekülésekről. A fizikai jelentésen túl jelképesen is értik a leírást: *a gyülekezetre szakadó megpróbáltatásokra* gondolnak. E lehetséges alkalmazást alátámasztja Máté pár évvel későbbi recepciója is.⁴¹

Márk kiemeli a hatalmas szél és a hullámok képét. Máté rengést, mozgást (σεισμός μέγας – Károli: *nagy háborgás*; RevÚf 2014: *nagy szélvihar*) ír le, és ez megteremti a világvég félelmetes előképét. Márk a veszedelem természeti jellegét hangsúlyozza. Máté is megőrzi a természeti jellegét, de teret enged a szó sze-

³⁹ Ld. Böcher, O.: *i. m.* 22. és 23. és Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukás összhangba hozott evangéliumához II, 37.

⁴⁰ Böcher, O.: *i. m.* 34.

⁴¹ Vö. Luz, U.: *Das Evangelium nach Matthäus.* Band I/2. EKK. Benziger Verlag – Neukirchener Verlag, Zürich–Braunschweig 1990, 27.

rinti értelmezésen túli szimbolikus alkalmazásnak. Lukács megőrzi Márk megfogalmazását: vihart említ, amely lezúdul a tengerre.

A vers áthagyományozási történetének az az érdekessége, hogy a hajóba becsapó hullámok jelenetét Márk után sem Máté, sem Lukács nem dogozza fel. A drámaiságot, kilátástalanságot és kiszolgáltatottságot ez a megállapítás fokozza: ἤδη γεμίεσθαι τὸ πλοῖον (Károli: *már-már megtelt a hajó*). A csaknem alámerülő hajó képe jelzi, hogy *emberileg nincs esély* az életben maradásra.

Az ábrázolás beszédes Márk olvasóinak élethelyzetében. A veszedelemben saját és közösségi létük törekenységével szembesülnek.⁴² Az olvasók a közelmúltban éltek át az üldöztetések viharát, megtapasztalták a világ apokaliptikus válságát (ld. Mk 13.), és érzékelik a Kr. u. 70 körüli évek anarchikus helyzetét. A történetben egyéni sorsuk és gyülekezetük veszélyeztetettségét szemlélhetik.

4,38

Karl Kertelge megállapítja, hogy a leírás szűkszavú: nincs kiszínezve a hajóba szállás, az elbeszélés nem mutatja be a hullámok elleni küzdelmet, csupán a természeti elemek tombolását. A *szűkszavúság* előnye az, hogy az olvasó figyelme a lényegre terelődik.⁴³ De a szűkszavúság ellenére az olvasók azt feltételezik, hogy a tanítványok küzdenek a természet elemeivel. A történet feszültséggörbéje elérte csúcspontját. A kilátástalan helyzetben hirtelen tárul eléjük az ezzel ellentétes kép: *Ő pedig a hajó hátsó részében a vánkoson aludt.* (καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων.)

Az elbeszélői mondat információközlő, és megerősíti azt, ami a történet eleje óta ismert: Jézus a tanítványokkal van a hajón. A leírás apró részletet is közöl: Jézus egy párnára hajtja a fejét, és alszik. A 37. vers feszültsége után az *alvó Jézus* képe érthetetlen és idegen elem.

A vers megértésében a gyülekezet Ótestamentum-ismerete segít. A viharban alvó Jézus a 3. zoltárt eleveníti fel. A veszedelemben is aludni tudó ember a kegyesség és mély istenhit jelképe. A kétségbeesett tanítványsereg pedig ennek az ellentéte. Az elbeszélés két viselkedési mintát állít az olvasók elé: a tanítványok megrettenését és Jézus nyugodtságát. Az olvasók szembeötlő minőségi különbséget észlelhetnek a kettő között.

A viharban alvó Jézus képe Isten Fiának *emberi jellemvonását* mutatja (elszunnyad egy egész napi fáradtság miatt),⁴⁴ amely alapján az olvasó *Jézus emberi természetére* gondol. E recepciók lehetőséget számos egyházi magyarázó támasztja alá. Tertullianus ezt a csodaelbeszélést is felhasználja Jézus emberi természetének bizonyítására. Aki Istenként soha nem alszik, emberként annyira felvállalta a lét-

⁴² Schmithals, W.: *i. m.* 259.

⁴³ Vö. Kertelge, K.: *i. m.* 92–93. Schenke primitív nyelvi stílust említ, és megállapítja, hogy az elbeszélés a hallgatóság figyelmét az elemekről Jézusra és a kétségbeesett tanítványokra tereli. Vö. Schenke, L.: *i. m.* 52. és 54.

⁴⁴ Schnackenburg, R.: *Das Evangelium nach Markus*. Patmos Verlag, Düsseldorf⁴1984, 123.

formánkat, hogy tanítványainak szeme láttára aludt.⁴⁵ Nazianzi Gergely (Kr. u. 4. század) Jézus személyének összetett, isteni és emberi vonásának tárgyalásakor említi az alvó Jézust.⁴⁶

Az olvasók együtt látják a Jézus Krisztus *emberi* és *isteni* természetét, amikor ébredése után megbizonyítja az elemek feletti erejét, és ez hozzásegíti az olvasókat ahhoz, hogy megfogalmazzák krisztológiai, szoteriológiai és keresztteológiai következtetéseiket.⁴⁷ Jézus, az Úr jelenléte – alvó állapotában is – a *reménység* képe: ő az övéi között van. A kép *spirituális* alkalmazásra nyújt lehetőséget az olvasóknak. Erre mutat rá Nolai Pál (Kr. u. 4–5. sz.) az *Epistulae* című írásában. A keresztyén élet hajójáról ír, és úgy mutat rá az alvó Jézusra, mint *értékes kincsre*, akinek birtoklására érdemtelen a keresztyén ember. Viszont az alvó Jézus az érdemtelen embert szabadítja meg az ellenséges lelkektől és saját bátortalanságából.⁴⁸

Kálvin az *isteni próba* teológiai gondolatát fogalmazza meg, amikor Krisztus alvásában és a hajó süllyedésében isteni tervet lát. A vihar alázódulása által a történet a tanítványok hitetlenségére mutat rá.⁴⁹

Az alvó Jézus fejaljra, párnára hajtja fejét, vagy vánkoson (RevÚf 2014) pihen (ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον). Máté és Lukács nem említi e részletet. A tanítványok felébresztik Jézust, és azzal vádolják, hogy nem törődik velük. A tanítványokról nem esett szó az elbeszélés kezdete óta. Akárcsak az 1,21–28-ban, itt is a háttérben vannak. A leírás eddig az indulást, a hirtelen kitört vihart és szükséghelyzetet, valamint az alvó Jézust mutatta be. Most az olvasók a tanítványokra figyelnek. Az elbeszélés nem tér ki a mentésre, a szöveg mégsem iktatja ki az olvasói fantáziát, és a megértés folyamatában helyet ad a szöveghézag miatt előálló *mellékvonathak* is. Az írói szándék erről a mellékvonalról akarja a figyelmet Jézus szabadítására terelni. Ezt a szándékot az értelmezőnek alázatosan el kell fogadnia, és a színes találgatások helyett vissza kell kanyarodnia a szöveg elbeszélésfonalához. Noha a hajó már-már süllyedni kezd a belezúduló hullámok miatt, a tanítványok nem kezdenek mentőakcióba. A történet nem a habok elleni küzdelmet írja le, hanem azt, hogy felébresztik Jézust: διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα (*Mester, nem törődsz azzal, hogy elveszünk?*).

A διδάσκαλος (tanító) főnév lexikálisan az arámi *rabbi*, illetve *rabbuni* fordítása. A LXX-ban nem fordul elő sem a διδάσκαλος, sem a διδάσκαλε forma. A διδάσκω ige csak két esetben fordul elő. A megnevezés antik használatához tartozik az is, hogy a qumráni közösségben az Igazság Tanítója szintén διδάσκαλος,

⁴⁵ Tertullianus: *Adversus Praxean*. Fontes Christiani, Bd. 34. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 2001, 308–309.

⁴⁶ Gregor von Nazianz: *Orationes Theologicae*. Fontes Christiani, Bd.,22. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 1996, 214–215.

⁴⁷ Schenke, L.: *i. m.* 26.

⁴⁸ Paulinus von Nola: *Epistulae*. Fontes Christiani, Bd. 25/2. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 1998, 544–546.

⁴⁹ Isten terve a tanítványok hitetlenségére akart rámutatni. Ld. *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához II.*, 37.

aki egy személyben pap, a törvény kutatója és a Tóra magyarázója. Tanítóként az isteni kinyilatkoztatás képviselője és a végidők prófétája. Az Újszövetségben pedig több esetben is Jézusra használt megnevezés.

A cím használata megváltozik a hagyományanyag leírása során. Máté nem adja a tanítványok szájába a rabbi megszólítást. Jézust csak a kívülállók szólítják διδάσκαλος-nak. E különbség megtalálható a tenger lecsendesítésének történetében is: Máté már κύριε-nek nevezi Jézust, vagyis azt a címet használja, amelyet a gyülekezet az istentiszteleteken.⁵⁰ Lukács előszeretettel használja az ἐπιστάτα (mester) megszólítást (Lk 8,24), amelyre az ἀπολλύμεθα (elveszni) ige rímel.

Márk evangéliuma használja a *rabbi* és *rabbuni* megszólítást, mégis túlnyomóan a διδάσκαλος (tanító, mester) címmel illeti Jézust (az Újszövetségben előforduló 31-ből 10-szer). Nála a διδάσκαλος *krisztológiai* élű. Az evangélista krisztológiai tanítására a *komplementáris* jelző a legáltalóbb, azaz az evangélium különböző címeket és elnevezéseket használ ugyanarra a személyre. A címek egymást kiegészítő tartalmával mondják el, hogy kicsoda Jézus. A 4. fejezetben használt διδάσκαλε megszólítás is beleilleszkedik a komplementáris stratégiába.

Peter Müller szerint a διδάσκαλε megszólítás az elbeszélés *jelzése*, amely a történet végén elhangzó *Ki ez?* kérdéssel kapcsolatos.⁵¹

A tanító megnevezés a tanítással és a tanítványi körrel áll összefüggésben. Márk olvasói számára *Jézus a gyülekezet Tanítója*.⁵² Az evangéliumban Jézus testesíti meg a *tanítás folyamatát és tartalmát*, és pedig azáltal, hogy *tettei és beszéde* egymással szoros kapcsolatban áll. Ő a tanítás *alanya és tárgya*.⁵³ A versben használt megszólítás katekétikai jelleggel is bír.⁵⁴

A maga sajátos helyzetében miképpen fogja fel a gyülekezet a tanítványok szavának értelmét? Az első olvasók helyzete lehetővé teszi a *szoteriológiai választ*. A szöveg a tanítványok helyzetét és szerepét kínálja fel az olvasóknak, hogy megpróbáltatásukat a Mester elé vigyék. Akihez a tanítványok fordultak a viharban, ahhoz a későbbi tanítványok is járulhatnak. A szoteriológia mögött a gyülekezet sajátos helyzete áll: míg a keresztyének a Jézus-követés útját járják, rálépnek a kereszt útjára. Innen fordulnak a Mester felé.

A tanítványok szavai arra indítanak, hogy kiértékeljük magatartásukat. Richard Glöckner rámutat azokra a csodaelbeszélésekben fellelhető hitbeli magatartásformákra, amelyek a Jézust megszólító személyek kérései mögött állnak.⁵⁵ Az olvasók sokféleképpen minősíthetik a tanítványok kérdését, amely látszatra nem tekinthető sem Jézus iránti bizalomnak, sem egyértelmű hitetlenségnek.⁵⁶

⁵⁰ Luz, U.: *Das Evangelium nach Matthäus I/2*, 27.

⁵¹ Vö. Müller, P: *i. m.* 47.

⁵² Vö. uo.

⁵³ Vö. uo. a 47. old. megállapításával.

⁵⁴ Vö. Schenke, L.: *i. m.* 45.

⁵⁵ Glöckner, Richard: *i. m.* 27.

⁵⁶ Így fogalmaz Ludger Schenke is. Vö. Schenke, L.: *i. m.* 34.

Hiányzik belőle a kérés mozzanata, inkább vádat fogalmaz meg.⁵⁷ De a *nem tördész azzal, hogy elveszünk?* kérdésben várakozás is van.⁵⁸ Olyan megnyilvánulás ez, amely a *húsvét előtti tanítványok értetlenségére utal.*⁵⁹ Azonban *az olvasók húsvét után élnek.* A tanítványok magatartása az olyan keresztyén tipikus magatartása, aki az Úr húsvét utáni távollétét *elbogyatottságként* éli át.⁶⁰

Máté és Lukács recepciójában a tanítványok kérdésének nincs szemrehányó ele. Máténál a tanítványok szabadulásért könyörögnek. Lukácsnál a megszólításnak segélykiáltás jellege van.

Márk olvasói megértik, hogy a tanítványok az átélt csodák ellenére sem tudják, hogy kicsoda Jézus. Noha διδάσκαλος-nak szólítják, ami a gyülekezetben a legfőbb tanítóval egyenértékű megszólítás, mégsem ismerik őt úgy, mint a későbbi tanítványok. Kálvin veszedelmesnek tartja a tanítványok hitetlen magatartását. Jézus közöttük tett jelei Isten jelenlétének bizonyítékai voltak a félelem és a halál világában.⁶¹ Jézus alvása nem nyomta el istenségét, ahogyan ezt Kálvin látja.⁶² Sorsuk összekapcsolódik a közös áthajózás által.⁶³ Kálvin így fogalmaz a próbatétellel kapcsolatosan:

„Hitünket teszi az Úr mindannyiszor próbára, valahányszor valami szerencsétlenségbe jutunk, ha pedig annyira elhatalmasodnak a bajok, hogy szinte elborítanak bennünket, ez is ama szándéka alapján történik az Istennek, hogy türelmünket gyakorolja, vagy ily módon hozza napvilágra titkolt gyöngeségünket, mint az apostoloknál látjuk, hogy mikor elborították őket a hullámok, felfedődött a gyengeségük, mely előbb rejtve volt.”⁶⁴

A textus értelmezéstörténetének ezen példája azt mutatja, hogy az olvasónak kézenfekvő lelki síkon érteni a történetet. Kálvinhoz hasonlóan az egykori gyülekezet számára is magában rejtette a próbatételben megmutatkozó bizalom gondolatát. Ez a látásmód erőt kölcsönzött a gyülekezetnek az üldözések idején.

Végül szólnunk kell az ἀπόλλυμι (elveszni; praes.) ige jelentéséről. Az értelmezéstörténet mindenekelőtt az ἀπόλλυμι ige miatt magyarázza gyakran a történetet keresztheológiai értelel, amely a 3,6-ban és 11,18-ban Jézus szenvedéstörténetével kapcsolatos.

Az olvasók kíváncsian várják, miképpen folytatódik a történet. Az 1,24-ben a tisztátalan lélek használta az ἀπόλλυμι igét. A 9,22-ben újra előfordul az

⁵⁷ Koch, Dietrich-Alex: *i. m.* 96.

⁵⁸ Megszívlelendő W. Schmithals észrevétele, miszerint a tanítványok olyan közvetlenül és közeliként élik át megsemmisülésük lehetőségét, hogy a félelem háttérbe szorítja Jézusba vetett hitüket. Vö. Schmithals, W.: *i. m.* 259.

⁵⁹ Koch, Dietrich-Alex: *i. m.* 97.

⁶⁰ Vö. Dietrich-Alex Koch véleményével, amely szerint a történetben ott feszül a gyülekezet húsvét utáni helyzete. Koch, Dietrich-Alex: *i. m.* 97.

⁶¹ Vö. Schmithals, W.: *i. m.* 261.

⁶² Ld. *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához II.*, 38.

⁶³ Vö. Schmithals, W.: *i. m.* 262.

⁶⁴ Ld. *Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához II.*, 37.

ἀπόλλυμι a néma lélektől gyötört fiú történetében. A klasszikus formatörténet csoportosítása szerint mindhárom elbeszélés a démonűzések csoportjába tartozik. Az ἀπόλλυμι előfordulása azt üzeni a démonűzésekben és a tenger lecsendesítésének történetében, hogy a tengeri vihar mögött is, akárcsak a betegségekben, a korabeli ember *démonikus* tevékenységet látott.⁶⁵ A tanítványok élete a démonikus erők kezében van a viharban. Az olvasói megértésben újra szerephez jut a befogadó hiedelemvilága, és koruk valóságról alkotott felfogása. A tanítványok önmaguktól semmit nem tehetnek. Nem tudják megszabadítani magukat. Az ἀπόλλυμι ígéről eszükbe jut saját egzisztenciális fenyegetettségük és félelmük, amelyet a jelenben megmutatkozó démoni erők kitoréseinek és megnyilvánulásainak tekintenek. E helyzetben *Krisztushoz fohászkodnak*, akit a tanítványok is megszólítottak az életveszélyben.⁶⁶

4,39

Ebben a versben már Jézus áll a középpontban. Akárcsak az ἀπολλύμι, az ἐπιτιμάω (ráparancsol, szid, dorgál; aor.) ige is előfordult a démonűzésekben (1,25; 3,12; 8,33; 9,25). Használatuk arra enged következtetni, hogy a szerző szókincséhez tartoznak. Az evangéliumban úgynevezett *keresztutalásokat* hoznak létre azokkal az elbeszélésekkel, amelyekben még előfordulnak.

Amiképpen Jézus a zsinagógában is megdorgálta (ἐπετίμησεν) a tisztátalan lelket (1,25), úgy dorgálja meg (ἐπετίμησεν) most a vihart is. A gyülekezet arról értesül, hogy Jézus valóságosan megszólítja a tengert: σιώπα, πεφίλωσο. (*Hallgass el, némulj meg!*) Mindkét felszólító mód ugyanazt az akaratot közli: szűnjék meg a szél pusztítása, csendesedjék le a tenger zavargása. A Mester *isteni hatalom birtokosaként* áll a tanítványok előtt.⁶⁷ Parancsol a tengernek, amelynek háborgását démon okozza a néphit szerint. Ezért a történet nemcsak *természeti csoda*, hanem démonűzési elemekkel ötvözött *szabadítási történet* is.

A modern teológiai írásmagyarázat a θεῖος ἀνὴρ képzet vonásait fedezi fel ebben a csoda-elbeszélésben. Jézus parancsa az antik *isteni emberekre* emlékezteti az olvasókat, akik gyógyítottak, ördögöket űztek ki, és elhárították a természeti erők veszedelmét. Az ábrázolás olyan elemeket tartalmaz (parancsol a szélnek és tengernek, és azok engedelmessé válnak), amelyeket a gyülekezet szabad asszociációs képessége összefüggésbe hoz az isteni képességgel felruházott emberekkel. Feltételezzük, hogy pogánykeresztyén gyülekezetben Jézust gyakran illethették az isteni jelzővel. Azonban Jézus, aki Isten Fia és Ember Fia, *feliülmúlja*

⁶⁵ Vö. Limbeck, M.: *Markus-Evangelium*. Stuttgarter Kleiner Kommentar Neues Testament 3. Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1984, 32–34.

⁶⁶ K. Kertelge a tanítványok kérdésére a Mk 13. zsidó háborús képeivel hozza kapcsolatba. Vö. Kertelge, K.: *i. m.* 98. Az első recepció megfogalmazására ható külső tényezőkből a Mk 13-at nem lehet kizárni. A teljes evangélium ismeretében megkockáztatható ugyan Kertelge észrevétele, de nem valószínű, hogy a márkai gyülekezet is látta e kapcsolatot.

⁶⁷ Schweizer, E.: *i. m.* 56.

az isteni férfiakra szóló mondákat és meseszerű elbeszéléseket. A viharban *JHVH hatalmával cselekszik*.⁶⁸

Jézus szavára a szél elállt, és nagy csendesség lett, amely az ellenséges erők felett győzelmet arató isteni hatalom jele.⁶⁹ A nagy szél és csendesség keretbe foglalja a történetet. Ennek az ellentétpárnak egy másik felel meg: a tanítványok kétségbeesett kérdése és Jézus alvása.

Formatörténetileg a következő irodalmi kapcsolatok jöhetnek számításba:

– A korabeli keresztyén olvasónak ismernie kell Jónás történetét.⁷⁰ A két történet közti legszembevetőbb formai különbség az, hogy az Ószövetségben a tenger lecsendesedése Jónás tengerbe vetése után következik be.⁷¹

– A Naftali testamentuma (TNaft) 6 tartalma közel áll Márk elbeszélééséhez. Ludger Schenke szerint rengeteg megfelelés van Mk 4,35–41 és a 2. században végleges formát nyert TNaft 6. része között. Formailag ez utóbbiban is fellelhetők a márki elbeszélés fontosabb elemei: tenger, hajó, hirtelen vihar, elcsendesedés. Nem lehet kizárni azt a lehetőséget, hogy Márk gyülekezetében voltak, akik ezt az írást ismerték, de állítani sem lehet, hogy ez irodalmilag hatott volna a márki megfogalmazásra.⁷² Irányadó Peter Müller megállapítása, aki szerint „ez a textus is része az elbeszélés megértési horizontjának”.⁷³

– Tartalmi és teológiai szempontból a Mk 4,35–41 a 107. zsoltárral mutat rokonságot.⁷⁴

Az értelmezés számára különlegesen fontosak az ószövetségi szövegek. A gyülekezet ismert olyan igehelyeket,⁷⁵ amelyekben arról esik szó, hogy Isten segített az emberen a víz pusztító erejével szemben:

– Zsolt 69,2 skk (Isten segítségéért kiált az, akit az áradat körülvelt, és akit a vizek a lelkéig hatoltak);

– olyan szövegrészek, amelyek arra utalnak, hogy Isten határt szabott a vizeknek: Jób 26,12; 38,8–11; Zsolt 74,13; 104,6; Péld 8,29; Ézs 27,1; 51,9; Jer 5,22.

A tenger a cethal életterülete, amely ellen Isten őrt állít (Jób 7,12). A tenger a Leviatán lakóhelye, amelyet Isten elpusztít a végső időben (Ézs 27,1). Az Ószövetség vallja, hogy Istennek hatalma van a tenger látható és láthatatlan veszedelmei/szörnyei felett, az Úr pedig megfenyegeti az ellenséges erőket, amelyek engedelmeskednek szavának. Ez a hit érvényesül több zsoltárban: a hatalmas

⁶⁸ Vö. Schenke, L.: *i. m.* 65. Úgy ábrázolja Jézust, mint aki JHVH tulajdonságai birtokosa, 73.

⁶⁹ Schweizer, E.: *i. m.* 56.

⁷⁰ Glöckner, Richard: *i. m.* 60–61.

⁷¹ Vö. Schenke, L.: *i. m.* 60. Karl Kertelge szerint a Jónással való hasonlóság nem több egyszerű párhuzamnál. Vö. Kertelge, K.: *i. m.* 95.

⁷² Vö. Schenke, L.: *i. m.* 62.; Richard Glöckner szkeptikus a TNaft-val kapcsolatban. Ld. Glöckner, Richard: *i. m.* 60.

⁷³ Müller, P.: *i. m.* 43.

⁷⁴ Glöckner, Richard: *i. m.* 64–65.

⁷⁵ Vö. Kertelge, K.: *i. m.* 95.

romboló munkával szemben a bizodalom kap helyet a 46,3-ban; Isten uralkodik a tenger felett és a benne lakó élőlények felett (74,13); a tengeren a veszedelmekben is lehet az Úrhoz kiáltani, aki szabadulást hoz (107,28).

A LXX a megfenyítést az ἐπιτιμᾶω (szid, dorgál) igével fejezi ki. Isten elűzi a gonosz hatalmakat (Zsolt 9,6; 67,31; 105,9; 118,21).

Márk evangéliuma ugyanazt mondja Jézusról, amit az Ószövetség Istenről. Jézus Istenhez hasonlóan fenyíti meg a vihart és parancsol a tengernek.

Jézus alvására is vannak ószövetségi analógiák: Isten látszólag alszik (Zsolt 7,7; 44,24–27; 59,5; 78,65), de felébred (Zsolt 7,7; 10,12; 12,6 stb.). Ugyanezt teszi Jézus is: a veszélyben lévő tanítványok megszólítására felébred, és lecsendesíti a vihart.

Richard Glöckner rámutat arra, hogy a zsoltárok és csodaelbeszélések között formális hasonlóságok vannak: helyzetismertetés, kérdés, csodálatos szabadulás, köszönet és követés. Glöckner azonban figyelmeztet, hogy a formai, nyelvi vagy tartalmi hasonlóságnál sokkal erőteljesebb a teológiai hasonlóság.⁷⁶ Ezek a hasonlóságok kézenfekvőek Márk esetében is. Az elbeszélés számos biblikus vonása a szerző és hallgatósága biblikus gyökereire enged következtetni. A hagyományanyag leírásakor a szerző szem előtt tartotta a címzettek biblikus ismeretét és pogány gyökerű hitét.

A felsorolt ószövetségi vonásokon túl rokonság van *Jézus és a bibliai történések szereplői* között, akik megmutatták hatalmukat a víz, a tenger, a folyó felett: Mózes (2Móz 14,15), Józsué (Józs 3,10), Illés (2Kir 2,8). Az Ószövetségben jártas olvasók a hasonlóságok alapján fogalmazták meg, hogy e férfiak rendkívüli hatalma nem saját tulajdonuk, hanem Istentől kapják azt (vö. 2Móz 14,16). Csak JHVH által és parancsára képesek hatni a vizekre. Azonban Márk evangéliumának Jézus-ábrázolása mégis különbözik tőlük, ugyanis a Mester *szuverén* úrként jelenik meg, és *saját isteni hatalmával parancsol* a természeti erőknél.

Márk gyülekezete számára egyértelmű, hogy Jézus azért parancsolhat a tengernek és viharoknak, mert ő Isten Fia, akire Isten Lelke szállt alá.

Jézusnak a történetben megbizonyított hatalma *szoteriológiai* jellegű: abban a hitben erősíti a gyülekezetet, hogy Isten Fia őket is képes megszabadítani a veszedelmektől. A szabadítás spirituális értelmét emeli ki Nüsszai Gergely (Kr. u. 335–394), amikor attól várja az istentelenség és törvénytelenég által hajótörést szenvedett lelkek szabadulását, aki egykor a tengernek is parancsolt.⁷⁷ Kálvin is spirituális jelentőséget tulajdonított a Jézus parancsszavára hirtelen beállt csendnek. Párhuzamba állítja az Isten szavának engedelmességet értelem nélküli természeti elemeket az istentelenség makacsságával, akik végső soron ugyancsak kénytelenek engedelmességet neki.⁷⁸

⁷⁶ Glöckner, Richard: *i. m.* 48. és 58.

⁷⁷ Gregor von Nyssa: *In Canticum Cantorum Homiliae*. Fontes Christiani, Bd. 16/2. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 1994, 326–327.

⁷⁸ Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához II., 38.

Az evangélium a *krisztológiából következtet a szoteriológiára. Mivelhogy Jézus Isten Fia, ezért a veszedelemben levő gyülekezet bátran számít a segítségére.*⁷⁹ E kép világosan mutatja be Jézus győzelmét: aki a kereszten megváltotta övéit, szabadító hatalmát már az előzményekben is megmutatta.

4,40

Az elbeszélés vége Jézus kiléte iránt érdeklődik. Többé nem a vihar és a csoda fontos, hanem a tanítványok hite és az a kérdés, hogy *miképpen egyeztethető e csodálatos esemény Jézus személyével, aki διδάσκαλος*. A tanítványok kérdése az olvasó helyett is elhangzik: kicsoda Jézus?

A 40–41. vers, akárcsak a 35–36. a tulajdonképpeni csodatörténeten kívül helyezkedik el, és az elbeszélés keretét képezi. Tartalmilag előfeltételezi a tenger és a vihar lecsendesítését, tehát az olvasó már ismeri az előzményt.

A csoda elbeszélése befejeződött a hírrel, hogy nagy csendesség lett. A tulajdonképpeni csodát tekintve a leírás már végéhez érhetett volna, de e történetben is többről van szó, mint egy csodaesemény bemutatásáról. Az elbeszélés folytatása tudatosítja az olvasókkal, hogy az evangélistának más célja is van. Peter Müller szerint Márk elbeszélésének a *kérdés* a jellemzője. Előbb Jézus szólal meg, és megfogalmazza az elbeszélés második és harmadik kérdését. A legvégén a tanítványok jutnak szóhoz, és felteszik az elbeszélés negyedik kérdését. Peter Müller azt is megállapítja, hogy a „kérdés-jelleg” a teljes evangélium sajátossága (ld. 5,35; 9,17.38; 10,17.20.35; 12,14.19.32; 13,1; 14,14).⁸⁰ A formatörténeti besorolás szerint a 41. vers a csoda *akklamációja és admirációja*. A záró sorok csodálkozó hangját az újszövetségi teológia *Chorschuss*-nak nevezi.

Jézus a tanítványokhoz fordul. Ez *áttetsző* (transzprens) jelenetet képez az olvasók számára. Ulrich Luz *ablaknyitásnak* (zum Fenster hinaus) nevezi az ilyen jelenetet.⁸¹ A szöveg *közvetlenül a hallgatósághoz szól*. Jézus nemcsak szűk körét szólítja meg, hanem a tágabb tanítványi kört is, a későbbi olvasókat. Szava nem csupán az akkor és ott jelen lévő tanítványoknak szól, hanem az itt és most reá tekintő gyülekezetnek is. A gyülekezet tagjait az Úr kérdezi. Az egykori történet a jelennel áll kapcsolatban, az elbeszélés itt és most folytatódik, vagyis abban *a jelenben, amelyikben az egyház él*.

Τί δειλοί εστε; οὕπω ἔχετε πίστιν; (*Miért féltek ennyire? Még mindig nincs hitek?*). Feleletet nem ad egy tanítvány sem, a kérdések nyitva hagyják a megválaszolás lehetőségét.

A δειλοί jelzőt (δειλός – csüggedt, kétségbeesett, gyáva) az olvasók a tanítványokra értik, és jogosnak tartják Jézus szemrehányó kérdését.

⁷⁹ Schenke, L.: *i. m.* 79.

⁸⁰ Müller, P.: *i. m.* 40.

⁸¹ Ld. Luz, U.: *Die Jesusgeschichte des Matthäus*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 1993, 57.

Jézus második kérdése megdöbbentő. A Mester *hitetlenségnek* minősíti a tanítványok viharban tanúsított magatartását.⁸² Az οἶπω (még nem) határozószó azt sejteti, mintha a tanítványoknak már lett volna lehetősége hinni.⁸³ Az elbeszélés evangéliumi előzménye sok olyan helyzetet bemutatott, amikor a tanítványok látták Jézus tetteit, és meggyőződtek hatalma felől. A tanítványok pedig még nem hisznek, a Jézussal eltöltött idő ellenére sem. A gyülekezet arra gondolhat, hogy a tanítványok segélykérése mégsem hitetlenség, mert a Mesterhez fordultak.⁸⁴ A szöveg azonban konkrétan megnevezi a hit hiányát, és *nem kicsinyhitűség*ről beszél, mint ahogyan ezt Máté adja elő, sem tétovaságról. A szöveg ezen a helyen korlátként viselkedik a befogadás számára. Meghatározott irányba tereli az értelmezést. A gyülekezet előtt világossá kell lennie, hogy a tanítványok akkor hinnének, ha viharbeli magatartásuk az Isten Fiára építene, aki velük van a hajóban. Az elbeszélés arra tanítja a gyülekezetet, hogy a hite a veszélyeztetettség és üldöztetés idején se törjön meg.⁸⁵ A történet buzdítja az olvasókat, hogy a keresztutat a Jézus-követés részének tekintsék,⁸⁶ és az életveszély ne tántorítsa el őket a követéstől.⁸⁷

Máté recepciójának az az érdekessége, hogy Jézus a tenger lecsendesítése előtt szólítja meg a tanítványokat. Előbb a tanítványokat nyugtatja meg, és csak aztán csillapítja le a természet nyers erőit. Máté gondolkodásának másik érdekessége, hogy a *nincs hitetek* helyett Jézus *kicsinyhitűeknek* nevezi a tanítványokat.

A vers két kérdésének *apokaliptikus* színezete van. Az Újszövetség tágabb kontextusából szóba jöhet a Jel 21,8, amely szerint a δειλοῖς καὶ ἀπίστοις (a gyávák és hitetlenek) a tűzzel és kénkövel égő tóban végzik, amely a második halál. A gyávaság és a hit hiányának párosítása arra utal a két könyvben, hogy a gondolatfűzés ismert volt a korabeli keresztyén szóhasználatban. Márk és olvasói megértették, hogy Jézus azt a magatartást bírálja, amely elhagyatottsággként éli meg az Úr távollétét.⁸⁸

4,41

A 41. vers is a tengerlecsendesítés utótörténéseinek része. Szervesen kapcsolódik a 40. vershez, mégis teljesen önálló. A tanítványokról szól: ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ

⁸² Karl Kertelge értelmezésében Jézus kiszabadít „a gyávaságból és a hit hiányának helyzetéből”. Vö. Kertelge, K.: *i. m.* 93. Ludger Schenke azon a véleményen van, hogy a hitetlenség kiemelése egy második értelmezési irányt szabadít fel. Vö. Schenke, L.: *i. m.* 39.

⁸³ Uo. 41.

⁸⁴ Uo. 83.

⁸⁵ Schnackenburg, R.: *i. m.* 124.

⁸⁶ Schenke, L.: *i. m.* 85.

⁸⁷ Vö. Ludger Schenke megfogalmazásával: „Wer fordert, dass Gott sich mit göttlichem Handeln als Gott erweise, glaubt nicht bedingungslos.“ Schenke, L.: *i. m.* 92.

⁸⁸ Böcker, O.: *Die Bedeutung der Wundererzählungen für die Christologie des Markusevangeliums*. Walter de Gruyter, Berlin–New York 1975, 98.

ἡ θάλασσα ὑπακούει αὐτῷ; (*Nagy félelem fogta el őket, és így szóltak egymáshoz: Ki ez, hogy a szél is, a tenger is engedelmeskedik neki?*)

A nagy félelem kifejezésére használt ige-főnév páros (ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν – Károli: *megfélemlének nagy félelemmel*) hebraizmus, és Lk 2,9-ben fordul még elő. Ott a pásztorok telnek el félelemmel az angyalok megjelenésekor.

A nagy félelem a *teofániák* ismertetőjele. Isten megjelenése vagy Isten tevékenységének felismerése félelemmel tölti el a bibliai embert. Az ószövetségi példák kiemelik Isten szentségét és a vele találkozó ember tisztátalanságát (vö. például 2Móz 3,5; 1Kír 19,13; Ézs 6,5).

A csodatevő tettét követő *csodálkozás és félelem* a csodaelbeszélések jellegzetes *motívuma*. W. Schmithals arra hívja fel a figyelmet, hogy a félelem a húsvéti történetek közismert eleme. Az asszonyok és a tanítványok találkoznak a feltámadással, és eltelnek félelemmel.⁸⁹ Theissen a csodát követő félelmet az *admiráció* kategóriájába sorolja.⁹⁰

A félelem kiemelése azt érteti meg a gyülekezettel, hogy az átélt csoda isteni kinyilatkoztatás jelleggel bír. A tanítványokat félelemmel tölti el Jézus rendkívüli tette. Szemtanúi lehetnek isteni hatalma megnyilvánulásának, és megrettennek. Ez a félelem *minőségileg* különbözik attól a félelmüktől, amely a veszélyhelyzetben jelentkezett.

A tanítványok egymás között megfogalmazott kérdését a τίς ἄρα οὗτός ἐστιν (*Ki ez? Károli: Kicsoda hát ez?*) vezet be, és *keresztológiai* jellegű.⁹¹ Párhuzamos helyként az 1,27 kínálkozik, ahol *mindnyájan... megdöbbenek* Jézus hatalmának megnyilatkozása láttán. A 2,1–12 elbeszélésében is *ámulatba estek mind*. Az evangéliumban számos úgynevezett *summarium* (összefoglaló) adott hírt arról, hogy Jézus csodákat tett, betegeket gyógyított, démonokat űzött ki. A 41. vers kérdése ezekkel a kijelentésekkel is kapcsolatban áll. A 6,52 pedig megállapítja, hogy a tanítványok *még nem okultak*. Mindezek ismeretében a 4,41-nek jelzésértéke van, amely az evangélium egészével áll kapcsolatban, és összefüggésbe hozható több előbbi és későbbi eseménnyel. Ezért a kérdésnek *keresztkapcsolat* értéke van.⁹²

Ha az elbeszélés végére helyezett kérdést irodalmilag vizsgáljuk, akkor ez azt jelzi, hogy az elbeszélés nem fejeződik be.⁹³ A tanítványok nyitott kérdése elkísér a következő történetbe, ahol a tisztátalan lélek válaszol egy újabb démonűzés során: Jézus, akit a tanítványok Mesternek szólítanak, aki a vihart lecsendesítette, maga a *magasságos Isten Fia* (υἱός τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου – Mk 1,24). A gyülekezett

⁸⁹ Vö. Schmithals, W.: *i. m.* 263.

⁹⁰ Theissen, G.: *i. m.* 78.

⁹¹ Ld. Schenke, L.: *i. m.* 70. Ugyanitt említi: a nyitott kérdés lehetőséget nyújt arra, hogy a gyülekezett megfogalmazza a saját válaszát.

⁹² Itt Peter Müller megfogalmazását tartom követendőnek, amikor egyfelől kijelenti, hogy Márk a hagyományt nemcsak leírta, hanem alakította is, másfelől pedig kimondja, hogy akkor vagyunk hűek az evangélistához, ha az evangéliumát olyan egységként olvassuk, amilyennek ő alkotta meg azt. Ld. Müller, P.: *i. m.* 40.

⁹³ Uo. 38–39.

újabb megnevezést talál majd, amely újra komplementáris az eddigi címekkel, és gazdagítja krisztológiai felfogását. Az elbeszélés végén megfogalmazott kérdés *nyitás a folytatás és a teljes mű felé*. Theissen úgy véli, hogy Márk itt tudatosan nem használ krisztológiai címet, és pedig azért, hogy előkészítse a feszültségívet a százados vallástételére. Az evangélista előtt *az evangélium végének krisztológiai kiélezettsége* lebeg.⁹⁴

A történet egymagában nem képes megválaszolni ezt a „kicsoda Jézus?” kérdést, ám elégséges az olvasói válaszok megfogalmazására. A tanítványok Mesterüknek, Tanítónak tekintik Jézust, aki önmagát Emberfiának nevezi. Az olvasók számára Jézus az egyház Ura, aki őket is elhívta. Isten Fiának vallják és Krisztusnak. A titulusok között rangsort lehet ugyan felállítani, de ezek egymáshoz kapcsolódnak, s együtt rajzolják meg Jézus Krisztus igazi arcát. A 4,35–41 elbeszélése ezért képtelen választ adni Jézus igazi kilétére, de felmutat egy új vonást a teljes krisztológiai arcból.

Jézus a 38. versben még *διδάσκαλε*, később viszont világossá lesz, hogy jóval több, mint egyszerű tanító. Benne valóban megjelent Isten démonűző hatalma, amely eltér a varázslói praktikáktól.⁹⁵ Jézus a tengernek és a tomboló hullámoknak parancsol, és ez a teremtő Istennel teszi egyenlővé őt. A tanítványok tanácstalansága még nem mondat ki választ velük, csupán egy nyitva hagyott kérdést fogalmaztat meg. A 4,41-ben elhangzott kérdés szakkifejezése: „kognitív újraértékelés”.⁹⁶ Az evangéliumban több ilyen kérdést olvashatunk, s mindegyik arra teremt lehetőséget, hogy az ismeretben előbbre jutott befogadó *újraértékelje* a Jézus kilétéről szóló felfogását.

Az elbeszélés szükségszerűen veti fel azt a kérdést, hogy hol van az a pont, ahol egyén és közösség megfogalmazhatja a Jézus kilétéről szóló helyes választ. Az evangélium egysége felől keresve feleletet, ez a pont a százados vallástétele, ahol Jézus szenvedése és kereszthalála az ő különleges istenfiúságára világít rá, és új megvilágításba helyezi az addigi krisztológiát.

Felhasznált irodalom

- Bolyki János: *Az újszövetségi írásmagyarázat elvei, módszerei és példái*. Kálvin Kiadó, Budapest 1998.
- Böcher, Otto: *Christus Exorcista. Dämonismus und Taufe im Neuen Testament*. Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1972.
- Bultmann, R.: *Die Geschichte der synoptischen Tradition*. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen 1931.
- Eco, U.: *Nyitott mű*. Ford. Dobilán Katalin. Európa Könyvkiadó, Budapest 1998.
- Glöckner, Richard: *Neutestamentliche Wundergeschichten und das Lob der Wundertaten Gottes in den Psalmen*. Matthias Grünewald Verlag, Mainz 1983.

⁹⁴ Theissen, G.: *i. m.* 211. és 213.

⁹⁵ Vö. Schenke, L.: *i. m.* 70.

⁹⁶ A fogalmat ld. Müller, P.: *i. m.* 52.

- Gregor von Nazianz: *Orationes Theologicae*. Fontes Christiani, Bd., 22. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 1996.
- Gregor von Nyssa: *In Canticum Cantorum Homiliae*. Fontes Christiani, Bd. 16/2. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 1994.
- Grob, R.: *Einführung in das Markus Evangelium*. Zwingli Verlag, Zürich–Stuttgart 1965.
- Kálvin János magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához. Evangéliumi harmónia II. Ford. Rábold Gusztáv. Könyvnyomda Rt., Székelyudvarhely 1940.
- Kertelge, K.: *Die Wunder Jesu im Markusevangelium. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung*. Kösel Verlag, München 1970.
- Koch, Dietrich-Alex: *Die Bedeutung der Wundererzählungen für die Christologie des Markus-evangeliums* Walter de Gruyter, Berlin–New York 1975.
- Limbeck, M.: *Markus-Evangelium*. Stuttgarter Kleiner Kommentar Neues Testament 3. Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1984.
- Lindemann, A.: Die Erzählung der Machttaten Jesu in Markus 4,35–6,6a. Erwägungen zum formgeschichtlichen und zum hermeneutischen Problem. In: Breytenbach, Cilliers – Paulsen, Henning – Gerber, Christine (Hrsg.): *Anfänge der Christologie. Festschrift für Ferdinand Hahn zum 65 Geburtstag*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1991.
- Lohmeyer, E.: *Das Evangelium nach Markus*. Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1967.
- Luz, U.: *Das Evangelium nach Matthäus*. Band I/2. EKK. Benziger Verlag – Neukirchener Verlag, Zürich–Braunschweig 1990.
- Luz, U.: *Die Jesusgeschichte des Matthäus*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 1993.
- Müller, P.: „*Wer ist dieser?*“ Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 1995.
- Negev, Avraham (Hrsg.): *Archaisches Bibellexikon*. Übers. Ingrid Elgert. Hänssler, Neuhausen–Stuttgart 1991.
- Paulinus von Nola: *Epistulae*. Fontes Christiani, Bd. 25/2. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 1998.
- Schenke, L.: *Die Wundergeschichten des Markusvangeliums*. Stuttgarter Biblische Beiträge. Katholisches Bibelwerk Verlag, Stuttgart 1974.
- Schmithals, W.: *Das Evangelium nach Markus*. Ökumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament. Band 2/I. Gütersloher Verlagshaus, Gerd Mohn, Gütersloh, Echter Verlag, Würzburg 1979.
- Schnackenburg, R.: *Das Evangelium nach Markus*. Patmos Verlag, Düsseldorf 1984.
- Schreiber, J.: *Theologie des Vertrauens. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung des Markus-Evangeliums*. Furcht Verlag H. Renneback KG, Hamburg 1967.
- Schweizer, E.: *Das Evangelium nach Markus*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1983.
- Tertullianus: *Adversus Praxean*. Fontes Christiani, Bd. 34. Herder, Freiburg–Basel–Wien–Barcelona–Rom–New York 2001.
- Theissen, G.: *Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der synoptischen Evangelien*. Chr. Kaiser Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1998.
- Weder, H.: *Wunder Jesus und Wundergeschichten. Einblicke ins Evangelium. Exegetische Beiträge zur neutestamentlichen Hermeneutik*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1992.
- Wettstein, Jacobus: *Novum Testamentum Graecum*. Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz 1962.

Bei der Betrachtung des Textes von Mk 4,35–41 verwendet der Author die Begriffe des rezeptionskritischen Modelles, wie Empfänger, Leerstelle, implizierte Leser, Leserenzyklopädie usw. Die leserorientierten Aspekte sind mit den historisch-kritischen Ergebnissen verbunden. Die christologische und soteriologische Fragestellungen des Textes sind im Zusammenhang mit der Lebenssituation der Adressaten präsentiert. Der Versuch einer Auslegung aus der Perspektive der Erstleser/innen zu verfassen, bringt die Wundererzählung in die Verfassungszeit zurück, und öffnet Dialog zwischen den heutigen und damaligen Lesern/innen des Evangeliums.

Schlüsselwörter: Markus 4,35–41, Wundererzählungen/Wundergeschichten, Christologie, Rezeption, leserorientierte Exegese.